
KAKO SMO:

ŽENSKÉ IZ AKTIVA KMEČKIH ŽENA KZ MEDVODE,
NJIHOVA KMETIJSKA POSPEŠEVALKA IN ETNOLOGINJA
POSTAVLJALE RAZSTAVO »OD ZRNA DO KRUHA«

INJA SMERDEL

Razstava je stala od 29. avgusta do vključno 1. septembra v avli osnovne šole Tine Rožanc v Pirničah.

Začelo se je pa takole:

Kmetijska zadruga Medvode je bila letos organizator republiškega tekmovanja traktoristov. V dneh tekmovanja je moralo biti tudi nekaj spremljajočih prireditev. Aktiv kmečkih žena, poznan po svoji aktivnosti, se je domislil razstave. Ženske so staknile glave in premišljale, kaj naj tokrat pokažejo, saj so se enkrat, s svojimi ročnimi deli, že preskusile v razstavljanju.

Odločile so se za razstavo starega kmečkega orodja in cvetja. Odločitev pa je bila še ena: da si za postavljanje razstave poiščejo etnologa. Kmetijska pospeševalka, njihova Barbara, jim je obljubila, da jim bo takšnega človeka tudi našla. Tako sem se, njena sosedka in drugače kustosinja za ljudsko gospodarstvo v Slovenskem etnografskem muzeju, nekega večera v prvih dneh avgusta znašla na sestanku aktiva kmečkih žena. V Zapogah, pri Kosmačevi Ivi, smo sedle za mizo: gostiteljica, medve z Barbaro, Brnkova Anica iz Dravelj in Mihela iz Vodice, njihova mlada predsednica. Skupaj smo domislile da predmetov ne bomo le razstavile in okrasile s cvetjem, temveč da bomo z njimi tudi nekaj povedale, s cvetjem pa bo zazelenel in zacvetel le vhod v naš razstavni prostor, v šolsko avlo. Odločile smo se tudi za stare fotografije, ki jih bodo poiskale in bi povečane osmislile predmete. Na koncu se nam je porodil še naslov za razstavo: Od zrna do kruha.

Potem se nismo videle do ponedeljka, 25. avgusta, ko se je začelo štiridnevno nastajanje in postavljanje razstave, nočno dogajanje, za katerega moram preprosto izbesedovati nov terminus technicus: »etnološki terensko-muzejski happening«. Ko sva z Barbarinim združnim fičkom ob 9. zvečer pridrveli do šole v Pirničah, je bilo dogajanje tam okrog prav mistično. Iz teme so poblisovali žarometi, za njimi pa so v poltemi na traktorskih in avtomobilskih prikolicah čemela čudna bitja. Potem smo prižgali luči in bitja so se opredmetila. Bačnikov Jernej iz Vikrč je pripeljal sejalnico — »sjalko«, Mihela lojtrski voz — »lojtrn'k«, drugi (iz vasi: Bukovica, Vodice, Zapoge, Hraše, Polje, Dravlje, Svetje, Verje, Skaručna, Medno, Vikrče, Pirniče, Tacen in Seničica) pa so na svetlo prinašali še: pluge, brane, »sjavn'ce«, srpe, žitno koso, oselnike, »podajaun'ke«, cepce, vile za seno, rešeta in reta, peharje, »pajkl«, mernike, metrgo, lopar, »greblo«, »ves'co« in skleda.

Predmete smo potem prenesli v naš razstavni prostor, nekatere tudi del za delom, ki so jih poznavali brez težav znova sestavljali v celote. Sledil je moj »terenski« obisk navzočih informatorjev. Zapisovala sem podatke o prinesenih predmetih, o delu z njimi itn. Potem sem se umaknila iz gručic, kjer so se pogovarjali o letošnjem pridelku krompirja, o pripravi

zajtrkov za traktoriste in še o tem in onem, in sedla s pogledom na množico predmetov. Razmišljala sem o jedrnatem, preprostem scenariju za razstavo.

Drugega dne sem ženskam predlagala naslednja poglavja: Od zrna ..., Priprava polja, Setev, Žetev, Mlačev, Čiščenje žit, Spravilo pridelka, ... Do kruha. Med pogovorom smo se dogovorile še za nekaj dodatnih predmetov, one pa so se zmenile, kaj bo katera skuhala in spekla. Odločile smo se namreč prikazati tudi jedi, ki so morale biti v jerbasu ali na mizi, ko so še ročno želi in mlatili. Spomnile so se tudi nagajanja med mlatiči, ki je bilo živo še tam do leta 1930: Medtem, ko so bili mlatiči iz ene hiše na malici, so prišli sosedovi mlatiči na njihov pod. Če so videli, da je pod prazen, da »násad« ni pripravljen, so se jim v sramoto podelali na tla in zraven nastavili brezovo metlo. Domenile smo se, da mora biti na razstavi tudi brezova metla. Razrešiti smo morale še problem zrnja žitaric, snopov, moke in pisanja besedil in naslovov. Za slednje so poklicale dekle, Cirilo, ki je na tem koncu znana po lepi pisavi. Zrisala nam je tudi klase šestih žitaric: pšenice, ječmena, ovsa, prosa, rži in ajde, pod katere smo nameravale v šest peharjev nasuti zrnja. Zbiranje zrnja in snopov pa je bilo v glavnem Barbarino delo. Po rž se je morala povzpeti kar na hribovske kmetije okrog Katarine.

Tretji dan smo razstavo v grobem postavile. Naše razstavišče smo nevtalizirale — s sten avle smo snele vse mogoče slike in fotografije. odkrile smo, da ima šola kar primerno razstavno tehniko: ravno zadosti panojev za naša poglavja in cel kup podestov različnih višin za postavitve predmetov.

V četrtek zvečer in pozno v noč pa je razstava dobivala svojo končno podobo. Začele smo pravzaprav od konca. Gotovo petnajst žensk je prineslo prav toliko različnih hlebcev kruha; vsaka je spekla prav takšnega, s takšnimi zarezi, kakršnega speče samo ona. Za podestom, na katero smo položile lopar, »greblo« in »vesl'co«, smo s prti pregrnile nekaj miz in nanje razvrstile hlebce.

Z Brnkovo Anico sva prejšnji dan ugotovili, da v metrgi preprosto mora biti zameseno testo in vse, kar še zraven sodi, in prinesla je, kakor sva se domenili. Druge so nakuhale štrukljev in ocvrle flancatov in bobov, ki smo jih naložile nekaj v jerbas za ponazoritev malice ob žetvi (zraven se je na sami razstavi v skledi kisalo mleko) in nekaj v sklede za ponazoritev dela prehrane ob mlačvi. Potem smo začele opremljati panoje z naslovi, fotografijami, napisi in podnapisi k fotografijam; vsak predmet je dobil svoj natipkan napis s potrebnimi podatki; nameščale smo snope na lojtrnik in na postavljeni del »kozúca«; pri setvi smo predmetom dodale še zaboj zemlje v vzklilo pšenico; za poglavje Spravilo pridelka smo nasule zrnja v »žakle«; pred metrgo smo razstavile vrste moke v vrečkah, pod pajkelj pa smo pogrnilo plahto, vanj stresle omlačeno in zretano zrnje in ga zavrtle. Pleve so letele ven in ostale tam, kamor so padle, slabše zrnje in smeti tudi, očiščenega zrnja pa smo pustile nekaj na tleh in ga nekaj natresle v mernike. Glavni dogodek te noči pa je bilo »štímanje násada«. Ko je bil pripravljen, so tri ženske poprijele za tri od štírih cepcev in se ob smehu in obujanju spominov lotile mlačve. Ritem so si dajale takole: »Píka póka, píka póka, pika pók, pika pók, srát je šu, srát je šu.« Besedilo sem si hitro zapisala in ga odnesla Cirili, da ga izpiše za pano. Medtem je ena od žensk med smehom izrazila pomislek, češ, da ne bodo obiskovalci mislili, kako so ga kmetje tukaj na Gorenjskem lomili. Potem smo skupaj ugotovile, da kakršno je življenje bilo, je bilo, in da bomo to tudi povedale. Besedilo smo napisale.

Tako, razstava je bila postavljena. Naredile smo še zadnji poseg. Zadnji hlebec kruha smo postavile na pleten pladenj, imenovan »krušn'k« ali »drobtin'k«, in zarezale vanj za prvi kos kruha. Konec razstave je obiskovalcem ponudil »začetek«, kos kruha za dobrodošlico. Soli pa smo jim, upam, nasule od začetka do konca.

Moje delo je bilo s tem končano. Tisti večer pa sem dobila še posebno zadoščenje. K meni je stopila Kosmačeva Ivi in ko sva skupaj zrli na naš štridnevni izdelek, mi je po svoje povedala, da je prav, da smo postavile resno razstavo, tako kakor je bilo, in da ker ne more verjeti, kako to dobro izgleda.

Šolniki, ki so se tiste dni pripravljali na začetek šolskega leta in so spremljali naše delo, so razumeli tudi didaktičnost razstave in so želeli, da stoji še v ponedeljek, 1. septembra. Dobili so razstavo za prvi dan šole, naš muzej nemalo gradiva, obiskovalci nazorno razstavo, jaz prav posebno doživetje, ženske pa spoznanje, da ima njihova dediščina vrednost takšna, kakršna je — brez olupšav.

Inja Smerdel

HOW THE WOMEN FROM THE PEASANT WOMEN ACTIVE OF THE
AGRICULTURAL CO-OP IN MEDVODE,
THEIR AGRICULTURAL PROMOTER AND AN ETHNOLOGIST
ARRANGED AN EXHIBIT

The title above presents an event for which I simply had to invent a new terminus technicus: "an ethnological field and museum happening". With an exception of previously prepared documentary photographs everything happened in four August nights. By the buzzing of tractors which transported artifacts, with field enquiries in the exhibit hall proper, amid laughter, joking and evoking of memories we were putting up the exhibit which was at the peak of its vividness precisely at the time of its origins. During the preparation of texts and subtitles, for instance, I was interrupted by the rhythm of flails, and when I turned around I saw women threshing sheaves amidst laughter. When the exhibit was completed, visitors could follow the entire process from the time of predominantly manual work with corn: *From Grain* (the grains from six sorts of corn were poured into bread baskets under the drawings of six spikes), *Field Preparation, Sowing, Harvest, Threshing, Corn Cleaning, Keeping of Produce, ... To Bread* (at least fifteen women brought so many different loaves of bread; we put the last one on a wicker tray for bread cutting and cut out the first piece). Teachers acquired a didactic exhibit for the beginning of the school year, our museum a great deal of material, visitors an exhibit, myself a very special experience and the women an understanding of the value of their heritage.